रेणुर्वैश्वामित्रः।पवमानः सोमः। जगती, १० त्रिष्टुप्

त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुह्रे सत्यामाशिरं पूर्व्ये व्योमनि।

चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारूणि चक्रे यदृतैरवर्धत॥ ९.०७०.०१

अस्मै- एतस्मै सोमाय। त्रिः सप्त धेनवः- प्रभूताश्चित्किरणाः। सत्याम्- सत्याख्यम्। आशिरम्- पयः। पयो ज्ञानप्रतीकम्। सत्यज्ञानमित्याध्यात्मिके। पूर्व्ये- प्राचीने। व्योमनि- चित्ताकाशे। दुदुह्रे- दुहन्ति। यत्- यदा। ऋतैः- प्रकृतिनियतिमयजीवजलधाराभिर्हृद्गताभिः। अवर्धत- सोमो ववृधे तदा। अन्या- बाह्यानि। चत्वारि भुवनानि- चतसृषु दिक्षु स्थितानि जीवोदकानि च। निर्णिजे- शोधनाय। चारूणि- मधुराणि। चक्रे- अकरोत्॥१॥

स भिक्षमाणो अमृतस्य चारुण उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे।

तेजिष्ठा अपो मंहना परि व्यत यदी देवस्य श्रवसा सदो विदुः॥ ९.०७०.०२

चारुणः- सुन्दरम्। अमृतस्य- अमृतत्वम्। भिक्षमाणः- याचमानः। सः- असौ सोमः। काव्येन- विवेकदर्शनेन। उभे द्यावा- चित्ताकाशाच्चिदाकाशम्। वि शश्रथे- विश्लिष्टमकरोत्। यदि। देवस्य- सोमस्य। सदः- सदनम्। श्रवसा- श्रुत्या। विदुः- सन्तो जानन्ति। तर्हि। तेजिष्ठाः- तेजोयुक्ताः। अपः- मूलशक्तिधाराः। मंहना- स्वमाहात्म्येन। परि व्यत- सोमो मण्डयतु॥२॥

ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्यवोऽदाभ्यासो जनुषी उभे अनु।

येभिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत॥ ९.०७०.०३

अस्य- एतस्य सोमस्य। ते। अमृत्यवः- अमृताः। अदाभ्यासः- अहिंस्याः। केतवः- प्रज्ञाः। उभे जनुषी- द्विपच्चतुष्पज्जन्मनी। अनु- अनुसृत्य। सन्तु- भवन्तु। येभिः- याभिः प्रज्ञाभिः। देव्या- दिव्यानि। नृम्णानि- मानुष्यानि। च। पुनत- प्रेरयति पुनाति वा। आत्- अनन्तरम्। इत्- एव। राजानम्- रञ्जकं सोमम्। मननाः- अस्माकं चित्तस्थानि मननानि। अगृभ्णत- गृह्णन्ति ॥३॥

स मृज्यमानो दशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृषु प्रमे सचा।

व्रतानि पानो अमृतस्य चारुण उभे नृचक्षा अनु पश्यते विशौ॥ ९.०७०.०४

सः- असौ। मृज्यमानः- शोधकः। दशभिः सुकर्मभिः- दशदिग्वर्तिनीभिरद्भिर्मूलशक्तिधाराभिरिति भावः। प्रमे- प्रमातुम्। सचा- सहैव। मध्यमासु मातृषु- माध्यमिकेषु मादकेषु मार्गेषु। प्र- प्रगच्छति। चारुणः- सुन्दरस्य। अमृतस्य- अमृतत्त्वस्य। व्रतानि- धर्मान्। पानः- रक्षन्। उभे विशौ- देवान् मनुष्यांश्च। नृचक्षाः- नृणां द्रष्टा। अनु पश्यते- अनुपश्यति ॥४॥

स मर्मृजान इन्द्रियाय धायस ओभे अन्ता रोदसी हर्षते हितः।

वृषा शुष्मेण बाधते वि दुर्मतीरादेदिशानः शर्यहेव शुरुधः॥ ९.०७०.०५

सः- असौ सोमः। मर्मृजानः- शोधितः सन्। इन्द्रियाय धायसे- इन्द्रधारणाय। आ- मर्यादया। उभे रोदसी अन्तः- द्यावापृथिव्यन्तः। हितः- निहितः सन्। हर्षते- तुष्यति। शुरुधः- हिंसकान्। शर्यहेव- शरैर्हन्ता। आदेदिशानः- आहूय हन्ता। इव। वृषा- वर्षकः। दुर्मतीः- स्वार्थैकपरचित्तवृत्तीः। शुष्मेण- स्वबलेन। वि बाधते- विनाशयति ॥५॥

स मातरा न ददृशान उस्रियो नानदेति मरुतामिव स्वनः।

जानन्नृतं प्रथमं यत्स्वर्णरं प्रशस्तये कमवृणीत सुक्रतुः॥ ९.०७०.०६

सः- असौ सोमः। मातरा- द्यावापृथिव्यौ। उस्रियो न- गाव इव। ददृशानः- पश्यन्। नानदत्- अशब्दयत्। मरुतामिव- वायूनाम् । स्वनः- सन्नाद इव। एति- आगच्छति। स्वर्णरम्- दिव्यम्। प्रथमम्- मुख्यम्। ऋतम्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यम्। जानन्। प्रशस्तये- मन्त्रस्तुतये। सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पः सन्। कम्- आनन्दम्। अवृणीत- वृणोति ॥६॥

रुवति भीमो वृषभस्तविष्यया शृङ्गे शिशानो हरिणी विचक्षणः।

आ योनिं सोमः सुकृतं नि षीदति गव्ययी त्वग्भवति निर्णिग्व्ययी॥ ९.०७०.०७

भीमः- शत्रुभयङ्करः। वृषभः- वर्षकः सोमः। रुवति- शब्दयति। तविष्यया- बलेच्छया। हरिणी- हरितवर्णे। शृङ्गे। शिशानः- तीक्ष्णीकुर्वन्। विचक्षणः- विशेषद्रष्टा। सोमः- रसः। सुकृतम्- शोभनकर्ममयम्। योनिम्- स्वसदनमृताख्यम्। आ- आभिमुख्येन। नि षीदति- उपविशति। अव्ययि- रक्षामयम्। गव्ययी- चिद्रश्मिसंपन्नम्। त्वक्- रूपं सोमप्रतीकम्। निर्णिक्- शोधकम्। भवति ॥७॥

शुचिः पुनानस्तन्वमरेपसमव्ये हरिन्यधाविष्ट सानवि।

जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे त्रिधातु मधु क्रियते सुकर्मभिः॥ ९.०७०.०८

शुचिः- शुद्धः। पुनानः- पूयमानः। अव्ये- रक्षाशक्तियुक्ते। सानवि- उत्कृष्टप्रदेशे। अरेपसम्- निश्चले। रिपि गतौ। तन्वम्- रूपे प्रतीके। हरिः- आकर्षकः। न्यधाविष्ट- निधीयते। मित्राय- स्नेहाधिदैवताय। वरुणाय- ऋताधिदैवताय। वायवे- प्राणाधिदैवताय। जुष्टः- सेवितः। सुकर्मभिः- शोभनकर्मभिः। त्रिधातु- त्रिसन्धानम्। मधु। क्रियते ॥८॥

पवस्व सोम देववीतये वृषेन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश।

पुरा नो बाधाद्दुरितातिं पारय क्षेत्रविद्धि दिश आहा विपृच्छते॥ ९.०७०.०९

सोम- रस। देववीतये- दिव्यानुभूतये। वृषा- वर्षकः सन्। पवस्व- क्षर। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। हार्दि- हार्दम्। सोमधानम्- भाजनं प्रतीकम्। आ विश- प्रविश। नः- अस्माकम्। पुरा- पुरातनकालादेव। बाधात्- बाधकात्। दुरितात्- अघात्। अति पारय। क्षेत्रवित्- स्थानं यो जानाति स एव। विपृच्छते- पृच्छकाय। दिशः। आह- ब्रवीति। हि- खलु॥९॥

हितो न सप्तिरभि वाजमर्षेन्द्रस्येन्दो जठरमा पवस्व।

नावा न सिन्धुमति पर्षि विद्वाञ्छूरो न युध्यन्नव नो निदः स्पः॥ ९.०७०.१०

हितः- अस्माकं मङ्गळः सन्। न सप्तिः- अश्व इव। वाजम्- शोभनगतिम्। अभ्यर्ष- अभिगच्छ। इन्दो- क्लेदनशील। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। जठरम्- हृदयं प्रति। आ पवस्व- क्षर। सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो दिवे दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः। हूयमानः- अस्माभिराहूतः। विद्वान्- ज्ञानी सन्। नावा- नौकया। सिन्धुं न- अर्णवमिव। अति पर्षि- तारय। शूरो न- सैनिक इव। युध्यन्। अव- रक्ष। नः- अस्माकम्। निदः- निन्दकान्। स्पः- जहि। स्पृ हिंसायाम्॥१०॥